

Petra Horvat, mag. bibl.¹

ZASTUPLJENOST OTVORENOG PRISTUPA ZAVRŠNIM RADOVIMA U DIGITALNIM REPOZITORIJIMA HRVATSKIH VELEUČILIŠTA NA NACIONALNOM REPOZITORIJU ZIR

Stručni rad / Professional paper

UDK 001:026(497.5)

U ovom radu govori se o važnosti i prednostima otvorenog pristupa informacijama te su analizirani brožani podaci o pohranjenim završnim radovima u digitalnim repozitorijima hrvatskih veleučilišta na Nacionalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova ZIR. Svrha analize jest utvrditi koliko je otvoreni pristup takvim radovima zastupljen na veleučilištima te koja vrsta pristupa je najzastupljenija.

Ključne riječi: hrvatska veleučilišta, otvoreni pristup, digitalni repozitorij, završni radovi, pristup informaciji.

1. Uvod

Informacijsko-komunikacijski sustavi, njihova brzina i pouzdanost rada rezultirali su protokom velike količine informacija, što je omogućilo široki put razvoju znanja i intelektualnog kapitala kao glavnim pokretačima svjetskog napretka. Otvoreno dijeljenje informacija i znanja omogućava njihovu veću protočnost i iskoristivost, što je važno za razvoj informacijskog društva i društva znanja.² Veća dostupnosti informacija, otvoreno dostupni repozitoriji, otvoreni sustavi za učenje i dr. potiču snažan razvoj obrazovanja, znanosti, ali i inovativnosti i kreativnosti. Sukladno navedenom, otvoreni pristup završnim radovima stručnih i specijalističkih diplomskih stručnih studija pohranjenima u digitalnim repozitorijima veleučilišta također doprinosi tim ciljevima. Završni radovi sadrže podatke usko vezane uz određenu temu te stoga mogu biti od velike koristi studentima i ostalima zainteresiranima za bolje razumijevanje spomenute teme. Ovi radovi nerijetko sadrže analize i istraživanja koji mogu predstavljati odličnu polazišnu točku za daljnja istraživanja teme koju obrađuju. Analizom podataka o završnim radovima pohranjenima u digitalnim repozitorijima veleučilišta i otvorenog pristupa tim radovima želi se utvrditi u kojoj mjeri je na veleučilištima prepoznata informacijska vrijednost završnih radova te otvorenog pristupa tim radovima kao izvorima informacija.

---

¹ Međimursko veleučilište u Čakovcu

² Krelja Kurelović, E. (2018.) Open Acces Culture and Acceptance of Open Educational Resources in Croatian Public Universities, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, God. 6., Br. 1/2018, str. 39.

2. Otvoreni pristup

Izrazi otvoreni pristup (engl. *open access*) i otvoreno dostupni repozitoriji (engl. *open access repository*) počeli su se koristiti 2002. godine definiranjem pokreta otvorenog pristupa Budimpeštanskom inicijativom o otvorenom pristupu.³ U Budimpeštanskoj inicijativi otvoreni pristup definiran je kao „slobodna dostupnost na internetu uz dozvolu svim zainteresiranim da čitaju, preuzimaju, šire, tiskaju, pretražuju i povezuju cijeli tekst članaka, koriste ih za indeksiranje, prosljeđuju kao podatke za software ili ih koriste za bilo koju drugu legalnu svrhu, bez financijskih, pravnih i tehničkih prepreka, osim onih koje su vezane za omogućavanje pristupa internetu.“⁴ Godinu dana nakon Budimpeštanske inicijative, objavljena je Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu (2003.), da bi nakon nje uslijedile Budimpeštanska deklaracija o pravu na pristup informacijama (2008.) te Izjava o otvorenom pristupu (2011.) koju izdaje Međunarodna federacija knjižničarskih društava i ustanova (IFLA). Spomenute inicijative i deklaracije postavile su temelj za donošenje Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu (2012.). Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu nastala je s ciljem „senzibiliziranja svih sudionika u stvaranju, objavljivanju, korištenju i čuvanju znanstvenih informacija u Hrvatskoj.“⁵ Pod pojmom znanstvena informacija pritom su obuhvaćeni svi plodovi istraživačkog, razvojnog, stručnog i obrazovnog rada. U deklaraciji je naglašena nužnost dostupnosti informacija svima, jer zatvorenost pristupa informacijama samo povećava jaz između razvijenih i onih manje razvijenih društava. Naglašeno je da sve znanstvene informacije (neovisno o veličini i originalnosti) predstavljaju temelj za daljnje napredovanje i stvaralaštvo. Obveza njihovog trajnog čuvanja trebala bi se temeljiti na održivoj nacionalnoj infrastrukturi (organizacije, oprema, sadržaji i ljudi) kao i osiguranju trajnost koju zahtijeva njihov digitalni oblik (imajući u vidu brze tehnološke promjene).

Otvoreni pristup može se kategorizirati u dvije vrste, tzv. zeleni model otvorenog pristupa podrazumijeva arhiviranje/samoarhiviranje i izgradnju institucijskog repozitorija radova, u kojeg zaposlenici institucije pohranjuju svoje radove, ali i izdavači radova institucije su obavezni pohraniti po jedan primjerak svakog objavljenog rada institucije.⁶ Zlatni model otvorenog pristupa podrazumijeva da institucija nema vlastiti repozitorij radova, već radove objavljuje u časopisima koji su dostupni u otvorenom pristupu.

Prednosti radova dostupnih u otvorenom pristupu su brojne, od povećane vidljivosti radova, povećane citiranosti (i do 400%!), povećanog utjecaja i kvalitete radova, do ubrzavanja istraživačkih procesa i unaprjeđenja komunikacija i suradnji među područjima.⁷ Otvoreni pristup neupitno ubrzava protočnost i dostupnost znanja te tako omogućava i ubrzava multidisciplinarna istraživanja. Ujedno, povećava vidljivost i utjecaj ostvarenih rezultata, što istovremeno potiče njihovu kvalitetu i relevantnost.⁸

³ Hebrang Grgić, I. (2015.) Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?, *Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*, God. 8., Broj 2/2015, str. 1-8.

⁴ Budapest Open Access Initiative (2002.) <http://www.Budapestopenaccessinitiative.org/read>

⁵ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu (2012.) http://www.uaos.unios.hr/artos/Hrvatska_deklaracija_o_otvorenom_pristupu.pdf

⁶ Bogdanović, D. (2016.) Otvoreni pristup i autorsko pravo, *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, God. 21., Broj 21/2016, str. 15-18.

⁷ Konjević, S. (2015.) Otvoreni pristup (Open Access) <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/1920-oa.html>

⁸ Bekić, Z. Otvoreni pristup i otvoreni obrazovni sadržaji, *Srce novosti*, Broj 45/2012, str. 1-3.

Kao nedostatak otvorenog pristupa ističe se kvaliteta samih informacija, naime, velika količina dostupnih informacija ne jamči i njihovu kvalitetu. Iz tog razloga, potrebno je pravilno vrednovati dostupne informacije te među njima izdvojiti i koristiti one relevantne (ovdje dolazi u fokus važnost informacijske pismenosti korisnika!). Kao negativna strana ove vrste pristupa navodi se i veća mogućnost plagiranja radova, no, uz veću vidljivost radova raste njihova citiranost, što smanjuje postotak plagiranja za takve radove. Također, postojanjem softvera za provjeru autentičnosti, koji u nekoliko minuta provjere sadržaj rada te isporučuje izvještaj s navedenim „poklapanjima“ s drugim izvorima, mogućnost plagiranja gotovo je nemoguća. Za potrebe javnih visokih učilišta Republike Hrvatske, u rujnu 2019. godine nabavljena su dva takva softvera, čije licencije omogućuju neograničen broj provjera radova.

Važnost otvorenog pristupa prepoznala je i Europska komisija, koja podupire otvoreni pristup znanstvenim informacijama (i razvoj infrastrukture koja to omogućava) kroz projekte koje financira. „Financiranjem projekata DRIVER (*Digital Repository Infrastructure Vision for European Research*), DRIVER II, OpenAIRE (*Open Access Infrastructure for Research in Europe*) i OpenAIREplus (*2nd Generation of Open Access Infrastructure for Research in Europe*) ... i dalje podupire izgradnju paneuropske e-infrastrukture za ostvarivanje otvorenog pristupa znanstvenim informacijama.“⁹ Hrvatska i njene institucije također su prepoznale mogućnosti koje otvoreni pristup informacijama pruža pa su tako elementi vezani uz ovu vrstu pristupa informacijama uvršteni u neke zakone, pravilnike i smjernice (npr. Zakon o pristupu informacijama, Zakon o zemljišnim knjigama, itd.). Država sufinancira velik broj otvoreno dostupnih znanstvenih časopisa, a i broj otvoreno dostupnih repozitorija je u porastu.¹⁰ Dakako, na promicanju otvorenog pristupa treba nastaviti kontinuirano raditi u svim aspektima obrazovanja i znanosti – od studenata koji odlučuju o postavljanju svojih završnih radova u otvoreni pristup repozitorija institucije, autora stručnih, znanstvenih i drugih vrsta radova, do institucija gdje radovi nastaju i časopisa koji ih objavljuju.

3. Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova (ZIR)

Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova (ZIR) objedinjuje sadržaj svih repozitorija završnih (skupni naziv za završne radove preddiplomskih, diplomskih i specijalističkih studija) radova visokih učilišta – sveučilišta, fakulteta, veleučilišta i visokih škola, a uspostavljen je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, u suradnji sa Sveučilišnim računalnim centrom te nekoliko knjižnica visokih učilišta. Svrha Repozitorija jest trajna pohrana i javni pristup svim završnim radovima obranjenim u Republici Hrvatskoj.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 94/13), koji je stupio na snagu u srpnju 2013. godine, definirano je da „završne radove studija sveučilišta i fakulteti dužni su trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Veleučilišta i visoke škole dužne su završne radove studija

---

⁹ Macan, B. (2014.) Repozitoriji u otvorenom pristupu: interoperabilnost kao jedini put, U: Grašić-Kvesić T.; Hebrang Grgić I. (ur.), *Slobodan pristup informacijama: 13. i 14. okrugli stol: zbornik radova*, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb, str. 68.

¹⁰ Hebrang Grgić, I. (2018.) *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju*, Školska knjiga, Zagreb.

kopirati u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice.¹¹ Donošenjem spomenutog Zakona, Nacionalna i sveučilišna knjižnica započela je s aktivnostima na prihvatu i trajnoj pohrani završnih i diplomskih radova te disertacija u digitalnom obliku te je krajem 2019. godine u ZIR-u pohranjeno više od 100.000 objekata, od čega je 40,5% bilo dostupno u otvorenom pristupu.¹²

4. Završni radovi i autorsko pravo

Završni rad predstavlja samostalnu stručnu obradu odabrane teme. Izradom završnog rada student pokazuje sposobnost primjene teorijskog i praktičnog znanja stečenog za vrijeme svog obrazovanja te sposobnost samostalnog korištenja stručne i znanstvene literature korištene prilikom pismene obrade teme. Informacijska pismenost studenta pritom dolazi do izražaja, jer je potrebno pronaći relevantne i kvalitetne informacije vezane uz temu rada te ih koncipirati u smislen i konstruktivan rad.

Kada je riječ o ocjenskim radovima, među koje spada i završni rad, tu autorsko pravo neupitno i isključivo pripada studentu kao autoru. Institucija na kojoj je rad nastao i mentor ne polažu nikakva autorska prava na to djelo. Dakle, student kao autor može dopustiti objavljivanje takvog rada u institucijskom repozitoriju.¹³ Kako su veleučilišta već spomenutim Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju dužna završne radove studija kopirati u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice, potrebno je osigurati potpisani dokument autora rada o dozvoli objave rada. „Autorsko djelo ili predmet srodnog prava smatra se objavljenim ako je učinjeno pristupačno javnosti uz pristanak nositelja prava.“¹⁴ Iz tog razloga, studenti prilikom popunjavanja dokumentacije za obranu završnog rada potpisuju i Izjavu o pohrani i objavi ocjenskog rada u repozitoriju (Prijedlog izjave o pohrani i objavi ocjenskog rada u repozitoriju izradila je Radna skupina za autorsko pravo u repozitoriju u sustavu Dabar, u čijem sustavu je ZIR i svi repozitoriji koji su njegove sastavnice, a dostupan je na njihovoj web stranici)¹⁵ na temelju koje administrator digitalnog repozitorija rad objavljuje u repozitoriju kao rad u:

- 1) Otvorenom pristupu – rad za koji je student kao autor u Izjavi dao dozvolu za pohranu u otvorenom pristupu, besplatno je javno dostupan te ga korisnici repozitorija mogu citirati, skinuti na vlastito računalo, ispisati, reproducirati za vlastito korištenje (u okviru koji propisuje Zakon o autorskom i srodnim pravima), dok nije dopušteno korištenje rada u komercijalne svrhe.
- 2) Institucijskom pristupu – rad dostupan u institucijskom pristupu dostupan je samo studentima i zaposlenicima matične institucije, uz prijavu korisnika u repozitorij ustanove putem korisničke oznake dobivene od strane institucije, dok je vanjskim korisnicima sadržaj rada nedostupan (dostupni su samo podaci o radu i sažetak rada).

---

¹¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, čl. 40, stavak 11 (NN 94/13)

¹² Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. <https://zir.nsk.hr/>

¹³ Krajna, T. (2007.) Slobodan pristup informacijama: institucijski repozitoriji, *Polimeri*, God. 3., Br. 28/2007, str. 199-200.

¹⁴ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, čl. 3, stavak 1 (NN 167/03)

¹⁵ Digitalni akademski arhivi i repozitoriji – Dabar. <https://dabar.srce.hr/autorska-prava>

- 3) Autoriziranom pristupu – pristup cijelom radu moguć je korisnicima iz sustava znanosti i visokog obrazovanja Republike Hrvatske. Ovaj pristup obuhvaća širi spektar korisnika od prethodnog, no ograničava korisnike koji nisu dio sustava znanosti i visokog obrazovanja RH.
- 4) Privremeno nedostupan – podaci o radu i sažetku dostupni su odmah nakon postavljanja u repozitorij, no sadržaj cijelog rada bit će dostupan naknadno nakon definiranog datuma. Ova vrsta ograničenja pristupa sadržaju rada koristi se kod radova koji npr. sadrže istraživanje/podatke usko vezane za poslovanje ili proizvod neke tvrtke pa je zbog poslovnih razloga tvrtke definiran naknadni pristup cijelom sadržaju rada (npr. nakon što proizvod opisan u radu bude stavljen na tržište).
- 5) Nedostupan rad – cijelom sadržaju rada nije moguće pristupiti (dostupni su samo podaci o radu i sažetak rada). Repozitorij nudi mogućnost da se od matične ustanove gdje je rad obranjen i koja je objavila rad zatraži pristup sadržaju cijelog rada putem kontakt obrasca.

Radovi pohranjeni u digitalnom repozitoriju ZIR zaštićeni su autorskim pravom ili jednom od 12 ponuđenih Creative Commons (CC) licenci. Ove autorskopravne licence omogućavaju autorima da odmah u početku definiraju prava vezana uz korištenje svog autorskog djela, za one korisnike koji to djelo žele koristiti, a bez potrebe da prije samog korištenja traže dozvolu autora.¹⁶ Licence tako omogućavaju autoru da zadrži svoja autorska i srodna prava, a drugima dopusti da umnožavaju, distribuiraju i na druge načine koriste njegova djela, barem u nekomercijalne svrhe. Creative Commons licence su besplatne, jednostavne za korištenje i standardizirane. Kako bi autor ograničenja korištenja rada promijenio iz „sva prava pridržana“ (engl. „*All Rights Reserved*“) u „neka prava pridržana“ (engl. „*Some Rights Reserved*“), tada će koristiti jednu od CC licenci.

5. Metodologija

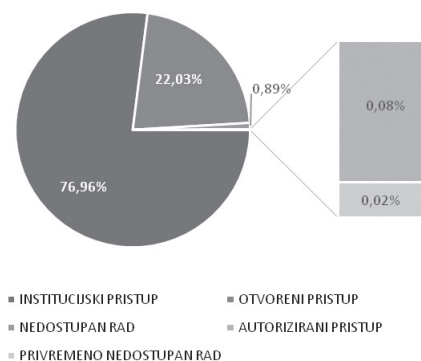
Brojčani podaci za ovu analizu preuzeti su sa ZIR-a 10. ožujka 2020. godine te prikazuju stanje pohranjenih završnih radova u digitalnim repozitorijima 15 hrvatskih veleučilišta do tog datuma. U analizu su uključeni digitalni repozitoriji sljedećih veleučilišta: 1) Istarsko veleučilište, 2) Međimursko veleučilište u Čakovcu, 3) Poslovno veleučilište Zagreb, 4) Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru, 5) Veleučilište „Marko Marulić“ u Kninu, 6) Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću, 7) Veleučilište VERN, 8) Veleučilište s pravom javnosti Baltazar, Zaprešić, 9) Veleučilište u Bjelovaru, 10) Veleučilište u Karlovcu, 11) Veleučilište u Požegi, 12) Veleučilište u Rijeci, 13) Veleučilište u Slavonskom Brodu, 14) Veleučilište u Šibeniku i 15) Zdravstveno veleučilište.

Analizom prikupljenih brojčanih podataka želi se utvrditi koliko je otvoreni pristup zastupljen u digitalnim repozitorijima institucija te vrste (veleučilišta) te svakom pojedinom veleučilištu. Ukupno je do 10. ožujka 2020. u digitalnim repozitorijima veleučilišta RH pohranjeno 14.611 radova, od kojih je 22,03% dostupno u otvorenom pristupu (*Grafikon 1.*).

---

¹⁶ Bârsan, I. M. (2017.) Open Access to information. Free Licenses, *Romanian Journal of Library and Information Science*, God. 13., Broj 2/2017, str. 53-58.

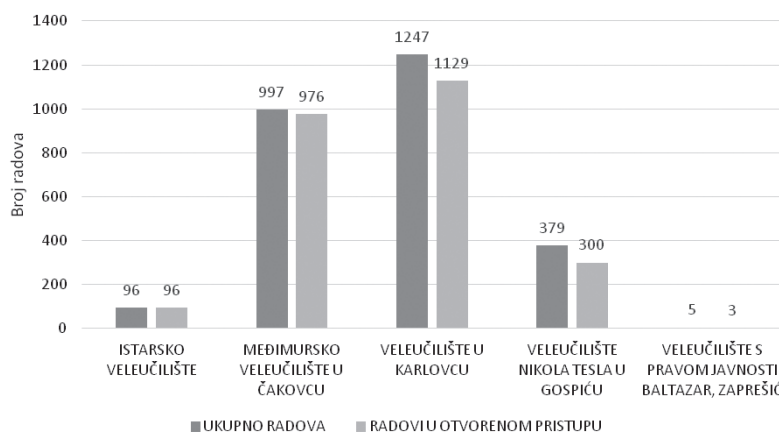
Grafikon 1. Zastupljenost različitih vrsta pristupa radovima u repozitorijima veleučilišta RH

Izvor: izrada autora

Analizirano po veleučilištima, najviše radova u otvorenom pristupu u odnosu na broj pohranjenih radova imaju: Istarsko veleučilište (100%), Međimursko veleučilište u Čakovcu (97,89%), Veleučilište u Karlovcu (90,53%), Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću (79,15%) i Veleučilište s pravom javnosti Baltazar, Zaprešić (60%) (Grafikon 2.).

Grafikon 2. Veleučilišta s više od 50% radova u otvorenom pristupu

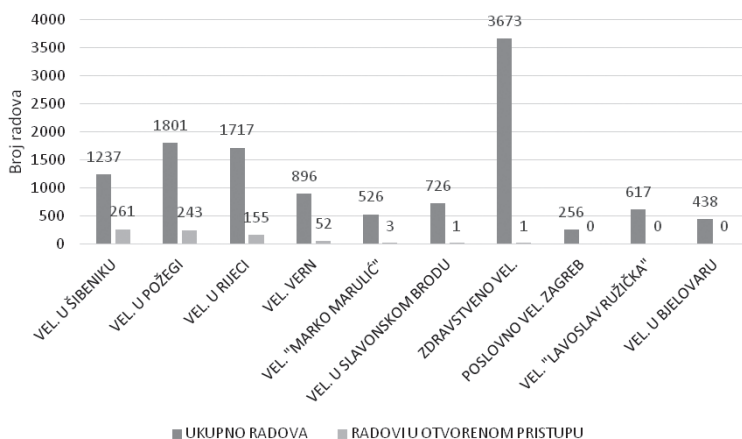

Izvor: izrada autora

Kod preostalih veleučilišta, manje od 50% pohranjenih radova je dostupno u otvorenom pristupu i to u repozitorijima sljedećih veleučilišta: Veleučilište u Šibeniku (21,09%), Veleučilište u Požegi (13,49%), Veleučilište u Rijeci (9,02%), Veleučilište VERN (5,80%), Veleučilište „Marko Marulić“ u Kninu (0,57%), Veleučilište u Slavonskom Brodu (0,13%), Zdravstveno veleučilište (0,02%).

Poslovno veleučilište Zagreb, Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru i Veleučilište u Bjelovaru nemaju radova u otvorenom pristupu (0%). (Grafikon 3.)

Grafikon 3. Veleučilišta s manje od 50% radova u otvorenom pristupu

Izvor: izrada autora

6. Rezultati i rasprava

Analizom podataka utvrđeno je da je najveći postotak završnih radova veleučilišta (76,96%) dostupan za korištenje samo unutar matične institucije (institucijski pristup), dok je u otvorenom pristupu dostupno svega 22,03% radova. Od analiziranih 15 digitalnih repozitorija veleučilišta, 5 veleučilišta u otvorenom pristupu ima više od 50% pohranjenih radova, 7 veleučilišta u svojim repozitorijima u otvorenom pristupu ima manje od 50% radova u odnosu na ukupan broj pohranjenih radova, dok 3 veleučilišta u svojim repozitorijima nemaju radove u otvorenom pristupu.

Razlozi zašto neki rad nije u otvorenom pristupu mogu se razlikovati ovisno o autoru ili instituciji. Studenti koji nisu (u potpunosti) upoznati sa samim konceptom otvorenog pristupa i koje prednosti im on kao autorima donosi, polaziti će od mišljenja da će njihov rad, javno dostupan u repozitoriju, predstavljati jednostavno dostupan izvor za plagiranje budućim studentima. Ako su nesigurni u kvalitetu samog rada, također neće željeti da on bude vidljiv i dostupan u otvorenom pristupu. Ovdje važnu ulogu imaju mentori koji studente usmjeravaju prilikom izrade rada te odobravaju njegovu finalnu verziju tek kada je zadovoljena tražena kvaliteta cjelokupnog sadržaja. Razlog zašto rad nije u otvorenom pristupu može biti i činjenica da sadrži konkretne podatke neke tvrtke te je već u početku definirano da autor može koristiti podatke za završni rad, no da rad neće biti objavljen u otvorenom pristupu. Radovi za koje ne postoji pisana suglasnost studenta o objavi rada u digitalnom obliku (npr. kod naknadno digitaliziranih radova) također se neće naći u otvorenom pristupu digitalnog repozitorija institucije.

Zaključno, za povećanje broja završnih radova u otvorenom pristupu digitalnih repozitorija veleučilišta potrebno je studente dolaskom na instituciju upoznati s prednostima i važnošću otvorenog pristupa. Upravo radovi u otvorenom pristupu (uz ostalu korištenu literaturu) omogućit će im izradu seminarskih radova tijekom studija te u konačnici i njihovog završnog rada. Potrebno im je pojasniti da otvoreni pristup povećava vidljivost radova i samim time smanjuje mogućnost da budu plagirani!

Mentorima završnih radova broj studenata trebalo bi ograničiti na razuman broj, čime će dobiti dovoljno vremena da se svakom radu posvete, što će imati pozitivan utjecaj na kvalitetu radova. Mentor koji je siguran u kvalitetu rada, poticati će stavljanje tog rada u otvoreni pristup. Kvalitetan završni rad dostupan u otvorenom pristupu pokazatelj je i dobro odrađenog mentorstva!

Upravama institucija također bi bilo poželjno predstaviti prednosti koje institucija može imati od otvorenog pristupa (u ovom slučaju – otvorenosti digitalnih repozitorija studentskih radova), jer dostupni i vidljivi kvalitetni radovi pokazatelj su kvalitete rada studenata, profesora, mentora i samim time cijele institucije, a veća vidljivost institucije znači nove generacije studenata, nove projekte, partnerstva, itd.

7. Zaključak

Prednosti otvorenog pristupa su brojne, kao i važnost takve vrste pristupa za razvoj obrazovanja, znanosti i društva općenito. Otvoreni pristup završnim radovima obranjenima na hrvatskim veleučilištima odlikuju jednake karakteristike. Analizom podataka o stanju otvorenog pristupa završnim radovima u digitalnim repozitorijima hrvatskih veleučilišta utvrđeno je da, iako omogućen (mogućnost pohrane cijelog rada, mogućnost zaštite rada autorskim pravom ili CC licencama, otvorenost digitalnih repozitorija...), otvoreni pristup nije prvotni odabir načina pristupa ovoj vrsti radova (svega 22,03% radova analiziranih repozitorija dostupno je u otvorenom pristupu). Razlozi za to mogu biti brojni i razlikovati se među autorima i institucijama, stoga je važno naglasak staviti na promociju otvorenog pristupa, njegovih prednosti i važnosti za daljnji razvoj. Kvalitetan završni rad vrijedan je izvor drugim korisnicima i autorima, a ujedno i pokazatelj kvalitete rada studenata kao autora, profesora kao mentora i cijele institucije na kojoj je rad obranjen, stoga njegova dostupnost u otvorenom pristupu povećava i vidljivost svih navedenih (autora, mentora i institucije) te bi veleučilišta to trebala prepoznati, poticati i iskoristiti u što većoj mogućoj mjeri.

LITERATURA

1. Bârsan, I. M. (2017), Open Access to information. Free Licenses, *Romaninan Journal of Library and Information Science*, God. 13., Broj 2/2017, str. 53-58.
2. Bekić, Z. (2012), Otvoreni pristup i otvoreni obrazovni sadržaji, *Srce novosti*, Broj 45/2012, str.1-3.
3. Bogdanović, D. (2016), Otvoreni pristup i autorsko pravo, *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, God. 21., Broj 21/2016, str. 15-18.
4. Budapest Open Access Initiative (2002), <http://www.Budapestopenaccessinitiative.org/read> (pristup 16.03.2020.)
5. Digitalni akademski arhivi i repozitoriji – Dabar. <https://dabar.srce.hr> (pristup 10.03.2020.)
6. Hebrang Grgić, I. (2015), Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?, *Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova*, God. 8., Broj 2/2015, str. 1-8.

7. Hebrang Grgić, I. (2018), *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju*, Školska knjiga, Zagreb
8. Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu (2012.) http://www.uaos.unios.hr/artos/Hrvatska_deklaracija_o_otvorenom_pristupu.pdf (pristup 16.03.2020.)
9. Konjević, S. (2015), *Otvoreni pristup (Open Access)* (pristup 16.03.2020.) <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/1920-oa.html>
10. Krajna, T. (2007), *Slobodan pristup informacijama: institucijski repozitoriji*, *Polimeri*, God. 3., Br. 28/2007, str. 199-200.
11. Krelja Kurelović, E. (2018), *Open Acces Culture and Acceptance of Open Educational Resources in Croatian Public Universities*, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, God. 6., Br. 1/2018, str. 39-50
12. Krelja Kurelović, E.; Rako S. i Tomljanović, J. (2013), *Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju*, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, God. 1., Br. 1/2013, str. 1-16
13. Macan, B. (2014), *Repozitoriji u otvorenom pristupu: interoperabilnost kao jedini put*, U: Grašić-Kvesić T.; Hebrang Grgić I. (ur.), *Slobodan pristup informacijama: 13. i 14. okrugli stol: zbornik radova*, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb, str. 56-71.
14. Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. <https://zir.nsk.hr/> (pristup 10.03.2020.)
15. Zakon o autorskom i srodnim pravima (NN 167/03)
16. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 94/13)

Summary

OPEN ACCESS TO FINAL PAPERS IN POLYTECHNICS DIGITAL REPOSITORIES ON NATIONAL REPOSITORY ZIR

In this paper, focus is on importance and advantages of open access to informations. Also, analysis of number and type of access to final papers in polytechnics digital repositories on National repository ZIR is made, with intention to determine in what amount open access is present in those digital repositories and which type of access to papers is the most used.

Keywords: *croatian polytechnics, open access, digital repository, final papers, information access.*

